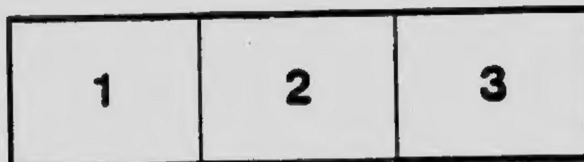
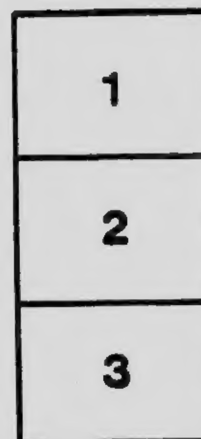
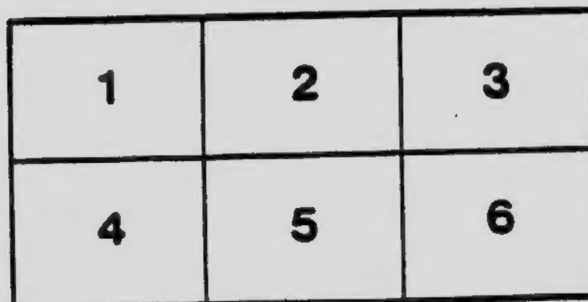

1
2
3

1
2
3

1
2
3
4
5
6

Ілюстрована Шевченківська Бібліотека
№ 2.

КАТЕРИНА.

З 3 малюнками і портретом.

Накладом „Канадийского Фармера“
882 MAIN STREET, WINNIPEG, CANADA

Ілюстрована Шевченківська Бібліотека
№ 2.

КАТЕРИНА.

З 3 малюнками і портретом.

Накладом „Канадийского Фармера“
852 MAIN STREET, WINNIPEG. CANADA

Т. Шевченко

Ко
Та
Бо
Ро
Ме
Ж
Пі
А
Як
А
Щ
Му
Се
Ко
Лю
А
Ко
Та
Бо
Сь

Катерина.

(В. А. Жуковському на память 22. цвіт. 1838

I.

Кохайте ся, чорнобриві,
Та не з москалями,
Бо москалї — чужі лю[illegible]и,
Роблять лихо з вами.
Москаль любить жартуючи,
Жартуючи кине;
Піде в свою Московщину,
А дівчина гине.
Як-би сама, ще-б нїчого,
А то й стара мати,
Що родила на сьвіт божий,
Мусить погибати.
Серце вяне співаючи,
Коли знає, за що;
Люди серця не спитають,
А скажуть: »ледащо«!
Кохайте ся-ж чорнобриві,
Та не з москалями,
Бо москалї — чужі люди,
Сьміють ся над вами.

Не слухала Катерина
Нї батька, нї неньки,
Полюбила москалика,
Як знало серденько.

Полюбила молодого,
В садочок ходила,
Поки себе, свою долю
Так занапастила.
Кличе мати вечеряти,
А донька не чує:
Де жартує з москаликом,
Там і заночує.
Не дві ночи карі очи
Любо цілувала,
Поки слава на все село
Недобрая стала.
Нехай собі злії люди,
Що хотять, говорять:
Вона любить, і не чує,
Що вкрало ся горе.

Прийшли вісти недобрії, —
В поход затрубили;
Пішов москаль в Туреччину, —
Катрусю накрили.
Не счула ся, тай байдуже,
Що коса покрита:
За милого, як співати,
Любой потужити.
Обіцяв ся чорнобривий,
Коли не загине,
Обіцяв ся вернути ся, —
Тогдї Катерина
Буде собі московкою,
Забудеть ся горе;
А поки - що, нехай люди,
Що хотять, говорять.
Не журить ся Катерина —
Слїзоньки втирає,
Що дївчата на улиці
Без неї співають.
Не журить ся Катерина —
Вмиєть ся сльозою,
Возьме відра о півночи,

Піде за водою,
Щоб вороги не бачили;
Прийде до криниці,
Стане собі під калину,
Заспіває »Гриця«.
Виспівує, вимовляє,
Аж калина плаче.
Вернула ся — і раденька,
Що ніхто не бачив.

Не журить ся Катерина?
І гадки не має!
У новенькій хустиночці
В вікно виглядає.
Виглядає Катерина..
Минуло пів року, —
Занудило коло серця,
Закололо в боку.
Нездужає Катерина,
Ледве-ледве дише...
Вичуняла, та в запічку
Дитину колише.
А жіночки лихо дзвонять,
Матері глузують,
Що москалї вертають ся
Та в неї ночують:
— »В тебе дочка чорнобрива,
Та ще й не єдина,
А муштрує у запічку
Московського сина...
Чорнобривого придбала...
Мабуть, сама вчила...«
Бодай же вас, цокотухи,
Та злиднї побили.

Катерино, серце моє!
Лишенько з тобою!
Де ти в сьвіті подінеш ся
З малим сиротою?
Хто спитає, привитає

Без милого в сьвіті?
Батько-маги — чужі люди,
Тяжко з ними жити!

Вичуняла Катерина,
Відсуне кватирку,
Поглядає на улицю,
Колише дитинку:
Поглядає — нема, нема!
Чи то-ж і не буде?
Пішла-б в садок поплакати,
Так дивлять ся люди.
Зайде сонце — Катерина
По садочку ходить,
На рученьках носить сина,
Очиці поводить:
»Отут з муштри виглядала,
Отут розмовляла,
А там... а там... сину, сину«!
Га й не доказала.

Зеленіють по садочку
Черешні та вишні;
Як і перше виходила,
Катерина вийшла.
Вийшла, та вже не співає,
Як перше співала,
Як москаля молодого
В вишник дожидала.
Не співає чорнобрива,
Кляне свою долю;
А тим часом вороженьки
Чинять свою волю, —
Кують річи недобрії.
Що має робити?
Як-би милий чорнобривий,
Умів би спинити...
Так далеко чорнобривий,
Не чує, не бачить,
Як вороги сьміють ся їй,

Як Катруся плаче.
Може, вбитий чорнобривий
За тихим Дунаєм;
А може — вже в Московщині
Другую кохає!
Ні, чорнявий не убитий, —
Він живий, здоровий...
А де-ж найде такі очи,
Такі чорні брови?
На край сьвіта, в Московщині,
По тім боці моря,
Нема нігде Катерини —
Та здалась на горе!..
Вміла мати брови дати,
Карі оченята,
Та не вміла на сім сьвіті
Щастя долї дати.
А без долї біле личко —
Як квітка на полї:
Пече сонце, гойда вітер,
Рве всякий по волї.
Умивай же біле личко
Дрібними сльозами!
Бо вернулись москалики
Иншими шляхами.

II.

Сидить батько кінець стола,
На руки схилив ся,
Не дивить ся на сьвіт божий:
Тяжко зажурив ся.
Коло його стара мати
Сидить на ослоні,
За сльозами ледве-ледве
Вимовляє донї:

»Що, весілля, доню моя?
А де-ж твоя пара?
Де сьвітилка з друженьками,
Старости, бояре?
В Московщині, доню моя!
Іди-ж їх шукати!
Та не кажи добрим людям,
Що є в тебе мати.
Проклятий час годинонька,
Що ти народилась!
Як-би знала — до схід сонця
Була-б утопила.
Тепер — москалеві...
Тепер — москалеви...
Доню моя, доню моя,
Цьвіте мій рожевий!
Як ягідку, як пташечку,
Кохала, ростила
На лишенько... Доню моя!
Що ти наробила?.
Оддячила!... Іди-ж, шукай
У Москві свекрухи!
Не слухала моїх річей,
То її послухай!
Іди, доню, найди її,
Найди, привітай ся,
Будь щаслива в чужих людях,
До нас не вертай ся!
Не вертай ся, дитя моє,
З далекого краю!..
А хто-ж мою головоньку
Без тебе сховає?
Хто заплаче надо мною,
Як рідна дитина?

Сидить батько кінець стола....

Хто посадить на могилї
Червону калину?
Хто без тебе грішну душу
Поминати буде?
Доню моя, доню моя,
Дитя моє любе!
Іди від нас!«...
Ледве-ледве
Поблагословила:
»Бог з тобою!« — та, як мертва,
На діл повалилась.

Обізвав ся старий батько:
»Чого ждеш, небого?«
Заридала Катерина,
Та бух йому в ноги:
»Прости менї, мій батечку,
Що я наробила!
Прости менї, мій голубе,
Мій соколе милий!«
—»Нехай тебе Бог прощає
Та добрії люди!
Молись Богу та йди собі —
Менї легше буде.«

Ледве встала, поклонилась,
Вийшла мовчки з хати;
Остали ся сиротами
Старий батько й мати.
Пішла в садок у вишневий,
Богу помолилась,
Взяла землї під вишнею,
На хрест почипила;
Промовила: »Не верну ся!

В далекому краю
В чужу землю чужі люди
Мене заховають;
А своєї ся крихітка
Надо мною ляже,
Та про долю, моє горе,
Чужим людям скаже...
Не росказуй, голубонько,
Де-б не заховали,

Щоб грішної на сім сьвіті
Люди не займали!
Ти не скажеш... ось хто скаже,
Що я його мати!
Боже ти мій! лихо моє!
Де мені сховатись?
Заховаюсь, дитя моє,
Сама під водою,
А ти гріх мій спокутуєш
В людях сиротою,
Безбатченком!...«

Пішла селом
Плаче Катерина;
На голові хустиночка,
На руках дитина.
Вийшла з села — серце ние;
Назад подивилась,
Покивала головою,
Тай заголосила.
Як тополя, стала в полі при битій дорозї;
Як роса та до схід сонця,
Покапали сльози.
За сльозами за гіркими

І сьвіта не бачить,
Тілько сина пригортає,
Цілує та плаче.
А воно, як янгелятко,
Нічого не знає,
Маленькими ручицями
Пазухи шукає.

Сїло сонце, з-за діброви
Небо червоніє;
Утерла ся, повернулась,
Пішла... тілько мріє.

В селї довго говорили
Де-чого богато,
Та не чули вже тих річей
Нї батько, нї мати...

Оттаке-то на сїм сьвітї
Роблять людям люди!
Того вяжуть, того ріжуть,
Той сам себе губить...
А за віщо? Сьвятий знає!
Єьвіт, бач ся, широкий,
Та нема де прихилитись
В сьвітї одиноким.
Тому доля запродала
Од краю до краю,
А другому оставила
Те, де заховають.
Де-ж ті люди, де-ж ті добрі,
Що серце збиралось
З ними жити, їх любити?
Пропали, пропали!

Єсть на сьвіті доля,
А хто її знає?
Єсть на сьвіті воля,
А хто її має?
Єсть люди на сьвіті —
Сріблом злотом сяють;
Здаєть ся, панують,—
А долї не знають, —
Нї долї, нї волї!
З нудьгою та з горем
Жупан надївають,
А плакати — сором.
Возьміть срібло злото,
Та будьте багаті,
А я возьму сльози —
Лихо виливати;
Затоплю недолю
Дрібними сльозами,
Затопчу неволю
Босими ногами!
Тогдї я веселий,
Тогдї я багатий,
Як буде серденько
По волї гуляти!

III.

Кричать сови, спить діброва,
Зіроньки сіяють,
Понад шляхом, щирицею,
Ховрашки гуляють.
Спочивають добрі люди;
Що кого втомило:

Кого щастя ,кого сльози,
Все нічка покрила.
Всїх покрила темнїсінька,
Як діточок мати.
Де-ж Катрусю пригорнула?
Чи в лїсї, чи в хатї?
Чи на полї під копою
Сина забавляє,
Чи в діброві з під колоди
Вовка виглядає?
Бодай-же вас, чорні брови,
Нікому не мати,
Коли за вас таке лихо
Треба одбувати!
А що дальше спіткаєть ся?
Буде лихо, буде!
Зострінуть ся жовті піски
І чужії люде,
Зострінеть ся зима люта...
А той чи зостріне,
Що пізнає Катерину,
Привитає сина?
З ним забула-б чорнобрива
Шляхи, піски, горе!
Він як мати привитає,
Як брат заговорить...

Побачимо, почуємо...
А поки — спочину,
Та тим часом роспитаю
Шлях на Московщину.
Далекий шлях, пани - брати,
Знаю його, знаю!

Аж на серці похолоне,
Як його згадаю.
Попоміряв і я колись —
Щоб його не мірять!..
Росказав би про те лихо,
Та чи то-ж повірять?
»Бреше«, скажуть, »сякий - такий«!
(Звичайно не в очи)
А так тілько псує мову
Та людей морочить.«
Правда ваша, правда, люди !
Та й на-то те знати,
Що сльозами перед вами
Буду виливати?
На що воно? У всякого
І свого чимало.
Цур же йому!.. А тим часом
Ке-те лиш кресало
Та тютюну, щоб, знаєте,
Дома не журились;
А то лихо росказувать ,
Щоб бридке приснилось!
Нехай його лихий возьме!
Лучше-ж поміркую,
Де-то моя Катерина
З Івасем мандрує.

За Київом та за Дніпром,
По-під темним гаєм,
Ідуть шляхом чумаченьки,
»Пугача« співають.
Іде шляхом молодиця,
Мусить бути, з прощі.
Чого-ж смутна, невесела,

Заплакані очи?
У латаній свитиночці,
На плечах торбина,
В руці ціпок, а на другій
Заснула дитина.
Зострілa ся з чумаками,
Закрила дитину,
Питаєть ся: »Люди добрі!
Де шлях в Московщину«?
— »В Московщину? отсей самий
Далеко, небого«?
—»В саму Москву. Христа ради
Дайте на дорогу«!
Бере шага, аж трусить ся:
Тяжко його брати!
Та й на віщо?... А дитина?
Вона-ж його мати!
Заплакала, пішла шляхом,
В Броварях спочила,
Та синові за гіркого
Медяник купила....
Довго-довго сердешная
Все йшла та питала;
Було й таке, що під тином
З сином ночувала...

Бач, на що здали ся карі оченята:
Щоб під чужим тином сльози виливать!
Ото-ж то дивіть ся та кайтесь, дівчата,
Щоб не довело ся москаля шукать,
Щоб не довело ся, як Катря шукає...
Тогді не питайте, за що люде лають.
За що не пускають в хату ночувать.

Іде шляхом молодиця...

Не питайте, чорнобриві,
Бо люди не знають;
Кого Бог кара на сьвіті,
То й вони карають...
Люди гнуть ся,як ті лози,
Куди вітер віє.
Сиротині сонце сьвітить
(Сьвітить, та не гріє) —
Люди-б сонце заступили,
Як би мали силу,
Щоб сироті не сьвітило,
Сльози не сушило.
А за віщо, Боже милий,
За що сьвітом нудить?
Що зробила вона людям,
Чого хотять люди?
Щоб плакала!... Серце моє!
Не плач, Катерино!
Не показуй людям сльози,
Терпи до загину!
А щоб личко не марніло
З чорними бровами,
До схід сонця, в темнім лїсї
Умий ся сльозами!
Умиєш ся, не побачать,
То й не засміють ся;
А серденько одпочине,
Поки сльози льлють ся,

Оттаке-то лихо, бачите, дївчата!
Жартуючи кинув Катрусю москаль.
Недоля не бачить, з ким їй жартувати,
А люди хоч бачать, та людям не жаль.

»Нехай,« кажуть, »гине ледача дитина,
Коли не з'уміла себе шанувать!«
Шануйте ся-ж, любі, в недобру годину
Щоб не довело ся москаля шукать!

По під тиньню ночувала,
Раненько вставала,
Поспішала в Московщину;
Аж гульк — зима впала.
Свище полем завеએруха;
Іде Катерина
У личаках — лихо тяжке! —
І в одній свитині.
Іде Катря, шкандибає,
Дивить ся —щось мріє...
Либонь ідуть москалики...
Лихо!.. серце млїє..
Полетїла, зострїла ся,
Пита: »Чи немає
Мого Йвана чорнявого?«
А ті: »Ми не знаєм.«
І, звичайно, як москалї,
Сьміють ся, жартують:
»Ай да баба! ай да наші!
Каво нє надуют!«
Подивилась Катерина:
»І ви, бачу, люди!
Не плач, сину, моє лихо!
Що буде, то й буде!
Піду дальше, — більш ходила ..
А може й зостріну;
Віддам тебе, мій голубе,
А сама — загину!«

Реве, стогне хуртовина,
Котить, верне полем;
Стоїть Катря серед поля,
Дала сльозам волю.
Утомилась завірюха,
Де-де позїхає;
Ще-б плакала Катерина,
Та сльоз більш не має.
Подивилась на дитину:
Умите сльозою
Червоніє, як квіточка
В ранцї під росою.
Усьміхнулась Катерина,
Тяжко усьміхнулась:
Коло серця — як гадина
Чорна повернулась.
Кругом мовчки подивилась;
Бачить: ліс чорніє,
А під лїсом, край дороги,
Либонь курінь мріє.
»Ходїм, сину! смеркаєть ся,
Коли пустять в хату;
А не пустять, то й на дворі
Будем ночувати.
Під хатою заночуєм,
Сину мій, Іване!
Де-ж ти будеш ночувати,
Як мене не стане?
З собаками, мій синочку,
Кохай ся на дворі!
Собаки злі, покусають,
Та не заговорять,
Не роскажуть сьміючи ся...
З псами їсти й пити —
Бідна моя головонько!
Що менї робити«?

Сирота собака має свою долю,
Має добре слово в сьвіті сирота;
Його бють і лають, закують в неволю,
Та ніхто про матір на сьміх не спита.
А Йвася спитають, зарання спитають,
Не дадуть до мови дитині дожить.
На кого собаки на улиці лають?
Хто голий, голодний під тином сидить?
Хто лобуря водить? Чорняві байстрята...
Одна його доля — чорні бровенята,
Та й тих люди заздрі не дають носить.

IV.

По-під горою яром, долом,
Мов ті діти високочолі,
Дуби з гетьманщини стоять;
У яру гребля, верби в ряд,
Ставок під кригою в неволі,
І ополонка — воду брать.
Мов покотило червоніє,
Крізь хмару сонце занялось,
Надув ся вітер; як повіє,
Нема нічого, скрізь біліє,
Та тілько лїсом загуло.

Реве, свище заверюха,
По лїсу завило;
Як те море, біле поле
Снїгом покотилось.
Вийшов з хати карбівничий,
Щоб лїс оглядїти,
Та де тобі! таке лихо,
Що не видно й сьвіта.
»Еге, бачу, яка фуґа!
Цур же йому з лїсом!
Піти в хату... Що там таке?
От їх до сто біса!

Недобра їх розносила,
Мов справді за ділом.
Ничипоре! дивись лишень,
Які побілілі!«
—»Що, москалі? де москалі?«
—»Що ти? схамени ся!«
—»Де москалі, лебедики?«
—»Та он, подиви ся!«
Полетіла Катерина
І не одягла ся.
»Мабуть добре Московщина
В тямку їй дала ся!
Бо у ночи тілько й знає,
Що москаля кличе.«
Через пеньки, заметами,
Летить, ледве дише.
Боса стала серед шляху,
Втерлась рукавами.
А москалі їй на зустріч,
Як один, верхами.
»Лихо моє! доле моя!«
До їх... коли гляне:
Попереду старший їде.
»Любий мій Іване!
Серце моє коханеє!
Де ти так барив ся?«
Та до його за стремена...
А він — подивив ся,
Та шпорами коня в боки.
»Чого-ж утікаєш?
Хиба забув Катерину?
Хиба не пізнаєш?
Подиви ся, мій голубе,
Подивись на мене:
Я — Катруся твоя люба!
На що рвеш стремена?«
А він коня поганяє,
Ніби-то й не бачить.
»Пострівай же, мій голубе!
Дивись, —я не плачу.

Ти не пізнав мене, Іване?
Серце, подиви ся!
Їй-же Богу, я — Катруся!«
—»Дура, отвяжі ся!
Возьміте проч безумную!«
—»Боже мій! Івасю!
І ти мене покидаєш?!
А ти-ж присягав ся!«
—»Возьміте проч! Что-ж ви сталі?«
—»Кого? мене взяти?
За що-ж? скажи, мій голубе!
Кому хоч оддати
Свою Катрю, що до тебе
В садочок ходила,
Свою Катрю, що для тебе
Сина породила?
Мій батечку, мій братїку!
Хоч ти не цурай ся!
Наймичкою тобі стану...
З другою кохай ся,
З цїлим сьвітом... Я забуду,
Що колись кохалась,
Що од тебе сина мала,
Покриткою стала...
Покриткою... який сором!
І за що я гину?
Покинь мене, забудь мене,
Та не кидай сина!
Не покинеш? Серце моє!
Не втїкай од мене...
Я винесу тобі сина.«
Кинула стремена,
Та в хатину.
Вертаєть ся,
Несе йому сина;
Несповита, заплакана
Сердешна дитина.
»Ось де воно, подиви ся!
Де-ж ти? заховав ся?
Утїк, нема!... Сина, сина

Батько одцурав ся!
Боже ти мій!... Дитя моє!
Де дїнусь з тобою?
Москалики! голубчики!
Возьміть за собою;
Не цурайтесь, лебедики!
Воно сиротина;
Возьміть його та оддайте
Старшому за сина!
Возьміть його!... бо покину,
Бодай його не кидала
Лихая година!
Гріхом тебе на сьвіт божий
Мати породила;
Виростай же на сьміх людям!«
На шлях положила:
»Оставай ся шукать батька!
А я вже шукала.«
Та в лїс з шляху, як навісна,
А дитя осталось,
Плаче, бідне... А москалям
Байдуже, — минули.
Воно й добре, — та на лихо
Лїсничі почули.
Біга Катря боса лїсом,
Біга та голосить;
То проклина свого Ивана,
То плаче, то просить.
Вибігає на возлїсься;
Кругом подивилась,
Та в яр.. біжить, — серед ставу
Мовчки опинилась.
»Прийми, Боже, мою душу;
А ти — моє тїло!«
Шубовсть в воду!... Попід льодом
Геть загуркотїло.
Чорнобрива Катерина
Найшла, що шукала.
Дунув вітер понад ставом —
І слїду не стало.

———

Та в яр... біжить, — серед ставу...

То не вітер, то не буйний,
Що дуба ламає;
То не лихо, то не тяжке,
Що мати вмирає;
Не сироти малі діти,
Що неньку сховали:
Їм зосталась добра слава,
Могила зосталась,
Засьміють ся злії люди
Малій сиротині, —
Вильле сльози на могилу —
Серденько спочине.
Як батько покинув, —
А тому, тому на сьвіті,
Що йому зосталось,
Кого батько і не бачив,
Мати відцуралась?
Що зосталось байстрюкові?
Хто з ним заговорить?
Ні родини, ні хатини;
Шляхи, піски, горе...
Панське личко, чорні брови —
На що? Щоб пізнали!
Змалювала, не сховала...
Бодай полиняли!

V.

Ішов кобзар до Київа
Та сів спочивати;
Торбинками обвішаний
Його повожатий;
Мале дитя коло його
На сонці куняє,

А тим часом старий кобзар
»Ісуса« співає.
Хто йде, іде, не — минає:
Хто — бублик, хто — гроші ;
Хто старому, а дівчата
Шажок міхоноші.
Задивлять ся чорнобриві:
І босе і голе.
»Дала«, кажуть, »бровенята,
Та не дала долї!«

Іде шляхом до Київа
Берлин шестернею,
А в берлині господиня
З паном і семєю.
Опинив ся проти старців —
Курява лягає.
Побіг Івась, бо з віконця
Рукою махає.
Дає гроші Івасеві,
Дивуєть ся панї.
А пан глянув — одвернув ся...
Пізнав препоганий,
Пізнав тії карі очи,
Чорні бровенята,
Пізнав батько свого сина,
Та не хоче взяти.
Пита панї, як зоветь ся?
»Івась.« — »Какой мілай!«
Берлин рушив, а Івася
Курява покрила...
Полїчили, що достали,
Встали сїромахи,
Помолились на схід сонця,
Пішли понад шляхом.

(1838)
Петербург.

На що мені чорні брови?
На що карі очі?
На що літа молодії,
Веселі, дівочі?
Літа мої молодії
Марно пропадають,
Очи плачуть, чорні брови
Од вітру линяють.
Серце вяне, нудить сьвітом,
Як пташка без волі.
На що-ж мені краса моя,
Коли нема долі?
Тяжко мені сиротою
На сім сьвіті жити:
Свої люди — як чужії,
Ні з ким говорити;
Нема кому розпитати,
Чого плачуть очи?
Нема кому росказати,
Чого серце хоче,
Чого серце, як голубка,
День і ніч воркує;
Ніхто його не питає,
Не знає, не чує;
Чужі люди не спитають,
Та й на що питати?
Нехай плаче сиротина,
Нехай літа тратить!
Плач-же, серце, плачте, очи,
Поки не заснули,
Голоснійше, жалібнійше,
Щоб вітри почули,
Щоб понесли буйнесенькі
За синеє море —
Чорнявому, зрадливому
На лютеє горе!

(1839)
Петербург.

—*—